

תאריך עדכון: 12/03/13

שם המרצה: ד"ר מיכל פרנץ

שם הקורס: אתיקה- למגמה הקלינית

מספר הקורס: 60-771-01

סוג הקורס: שיעור

היקף שעות: 2

סמסטר: א'

שנת לימודים: תשע"ד

אתר הקורס באינטרנט:

א. **מטרות הקורס** (מטרות על / מטרות ספציפיות):

מטרות על

קורס זה נועד להקנות ידע בתחום האתיקה עם דגש יישומי, במטרה להקנות כלים להתמודדות עצמאית עם דילמות אתיות. הקורס ישתלב בתהליך ההתפתחות של הסטודנט לאיש מקצוע בעל זהות מקצועית ערכית ואתית.

מטרות ספציפיות

היכרות עם הרקע של האתיקה המקצועית, המושגים והעקרונות האתיים. התמצאות בסוגיות המרכזיות בשיח האתי כיום. רכישת מימוניות להתמודדות מעשית עם דילמות אתיות. היכרות עם נושאים נוספים שמשפיעים על ההתנהלות האתית, כמו העמדות הערכיות, התרבותיות, ועוד.

ב. **תוכן הקורס**: (רציונל, נושאים)

רציונל

תחום האתיקה מהווה חלק אינטגרלי מעבודתו הקלינית של המטפל, ומההכשרה המקצועית שלו. דילמות אתיות מובנות במהות הקשר בין מטפל למטופל. בנוסף, בשנים האחרונות ניכרים שינויים בולטים בתחום האתיקה כגון שינוי מהגישה הפטרנליסטית של המטפל, לעבר גישת האוטונומיה של המטופל, או נתינת הטיפול בעידן של מחסור כלכלי.

נושאים

ידע על אתיקה מקצועית מהפן התיאורטי, עם דגש יישומי. בקורס, התלמיד יתוודע לרקע ההיסטורי ולשורשים הפילוסופיים של האתיקה המקצועית. היא יערוך היכרות עם מושגים

ועקרונות אתיים, ויתודע לסוגיות המרכזיות בשיח האתי כיום. כמו כן, לזיקה בין השיח האתי, לחוק, ולשיח הטיפולי העדכני. כל זאת עם דגש על הדינמיות וההתפתחות העדכנית של נושאים אלה בהקשר הכללי של החברה, החוק, כלכלה, פוליטיקה, ועוד. בהמשך יילמדו מיומנויות להתמודדות מעשית עם דילמות אתיות. בתחילה, התלמיד ילמד לפתח את הרגישות האתית בעזרתה ילמד לזהות היכן מצויה דילמה אתית. לאחר מכן יילמדו הקודים האתיים תוך דגש על אופן היישום שלהם. בהמשך, יילמדו נושאים של ההשפעות של העמדות הפנימיות, והערכים של הסטודנט, על קבלת ההחלטה האתית. לאחר קבלת ההחלטה ילמד הסטודנט כיצד להטמיע את ההחלטה האתית שהתקבלה לתוך ההתנהלות הטיפולית. נושאים נוספים שילוו את הקורס הם המימד המחקרי וכן האתיקה היהודית שמשחקת תפקיד בשיח האתי בישראל.

מהלך השיעורים: (שיטות ההוראה, שימוש בטכנולוגיה, מרצים אורחים)

- הרצאות פרונטאליות
- סדנה התנסותית: הצגות מקרים ומשחקי תפקידים להמחשת והפיכת הלמידה למשמעותית
- קריאה בעיתונות וניתוח אתי לאירועים רלוונטיים עדכניים מהארץ ומהעולם, לשם חידוד הרגישות לנושאים אתיים
- התייחסות לפסקי דין עדכניים, פירסומים מדיוני ועדות אתיקה
- סרטים רלוונטיים והתייחסות של ניתוח ודיון אתיים

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים: (רשימה או טבלה כדוגמת המצ"ב)

1. התפתחות ההיסטורית החל משבועת היפוקרטס.
2. אתיקה מבחינה פילוסופית.
3. בין חוק לאתיקה.
4. העקרונות האתיים – עקרון ההטבה, אי גרימת נזק, אוטונומיה, וצדק.
5. הקודים האתיים השונים.
6. החוקים הרלוונטיים לדילמות אתיות.
7. פיתוח רגישות אתית לזיהוי דילמה בתוך מצבים טיפוליים.
8. דילמה אתית – מאפיינים, מודלים לפתרון.
9. ועדת אתיקה – סמכויות, דרכי התנהלות, השימוש בועדה כעזרה למטפל ולמטופל.

10. סוגיות מרכזיות בשיח האתי העכשווי: סודיות, קשרים כפולים, הסכמה מדעת, אוטונומיה, מתן טיפול בעידן של משאבים מוגבלים, קדימויות בטיפול רפואי, התנהגות מקצועית ואישית לא הולמים, ניהול הכוח של המטפל, טיפול בעידן המקוון, ההתפתחויות המודרניות בתהליך ה"משפטיזציה" של הרפואה וניהול סיכונים, הטיפול המנוהל, הרשומה הרפואית.
11. אתיקה וערכים. ניהול הערכים האישיים של המטפל מול המטופל (תרבות, דת, מיגדר).
12. אתיקה ומוסר.
13. אתיקה רפואית יהודית.
14. מחקרים באתיקה.
15. אתיקה במחקר.

ג. **חובות הקורס:**

נוכחות והשתתפות פעילה בשיעורים.
תרגיל קצר המתאר התמודדות מובנית עם דילמה אתית.
עבודת גמר לפי נושאים שינתנו בהמשך. עבודה זו תוכל להיעשות בקבוצות קטנות.
התלמידים יתבקשו להכין הצגה בכתה של כ-25 דקות, ובנוסף להגיש בכתב.

דרישות קדם:

חובות / דרישות / מטלות:

מרכיבי הציון הסופי (ציון מספרי / ציון עובר):

נוכחות והשתתפות פעילה בכתה: 10%

תרגיל: 30%

עבודת גמר: 60%

ד. **ביבליוגרפיה:** (חובה/רשות)

רשימת קריאה:

כללי

Keith-Spiegel, P.; Koocher, G. (1998) *Ethics in psychology: professional standards and cases*. NY: Oxford University press.

שפּלר, ג.; אכּמוּן, י.; ויל, ג. (עורכים) (2003) *סוגיות אתיות במקצועות היעוץ והטיפול הנפשי*. ירושלים: י"ל מאגנס.

גוטמן, ד. (2001) *אתיקה של המקצועות הטיפוליים*. ת"א: דיונון.

גרין, י. (2001) *משפט ורפואה: יחסי חולה - רופא*. קרית אונו: חושן למשפט.

יגיל, י. כרמי, א. זכי, מ. לבני, ע. (עורכים) (2008) *סוגיות בפסיכולוגיה, משפט ואתיקה בישראל*. הוצאת פרובוק, אוניברסיטת חיפה.

כשר, א. (2009) *מבואות לאתיקה א*. הוצאת מאגנס והמרכז לאתיקה ירושלים.

כשר, א. (2009) *עיונים באתיקה I*. הוצאת מאגנס והמרכז לאתיקה ירושלים.

לפי נושאים

1. התפתחות ההיסטוריה

כשר, א. (2009). (עורך), *עיונים באתיקה 1*. ירושלים: הוצאת מאגנס האוניברסיטה העברית.

גליק, ש. (2009), *אתיקה ברפואה*, א' כשר (עורך), מבואות לאתיקה א, ירושלים: הוצאת מאגנס האוניברסיטה העברית, 199-208.

כשר, א. (2003). *אתיקה מקצועית*. בתוך ג. שפיר, י. אכמון, וג. וייל (עורכים), סוגיות אתיות במקצועות הטיפול והייעוץ הנפשי (עמודים 15-29). ירושלים: הוצאת מאגנס האוניברסיטה העברית.

2. אתיקה מבחינה פילוסופית

Corey, G., Corey, M., & Callanan, P. (1998). *Issues and ethics in the helping professions* (5th ed.). New York: Brooks/Cole.

3. העקרונות האתיים

גוטמן, ד. (2001). *אתיקה למקצועות טיפוליים*. תל-אביב: הוצאת דיונון.

הד, ד. (1989). *אתיקה ורפואה*. אוניברסיטה משודרת, משרד הביטחון - ההוצאה לאור.

רובין, ש. (2008). *על קודים, עקרונות ואתיקה במקצועות הבריאות והייעוץ*. בתוך ג. שפיר, י. אכמון, וג. וייל (עורכים), *סוגיות אתיות במקצועות הטיפול והייעוץ הנפשי* (עמודים 30-52). ירושלים: הוצאת מאגנס האוניברסיטה העברית.

Beauchamp, T. L., & Childress, J. F. (2001). *Principles of biomedical ethics*. New York: Oxford University Press.

Healy, L. (2007). Universalism and cultural relativism in social work ethics. *International social work*, 50(1), 11-26.

6. הקודים האתיים

קוד האתיקה המקצועית של הפסיכולוגים בישראל – 2004

איגוד ישראלי לפסיכותרפיה-תקנון אתיקה מקצועית, 2007

אתיקה רפואית, כללים וניירות עמדה, עורך אבינעם רכס, ההסתדרות הרפואית בישראל הלישכה לאתיקה, 2009

6. החוקים הרלוונטיים

חוק זכויות החולה, תשנ"ו-1996

חוק החולה הנוטה למות תשס"ו-2005

חוק הפסיכולוגים, תשל"ז – 1977

חוק הפסיכולוגים, (תיקון מס' 4) תשס"ה-2005

חוק הפסיכולוגים – סקירה משווה, מריה רבינוביץ', 2008

חוק טיפול בחולי נפש, תשנ"א-1991

תקנות הרופאים, תשל"ז-1976

פסק דין לגבי הרשאה לעסוק בפסיכותרפיה מבית משפט השלום תל אביב-יפו, ת.א.

010315/01 מהשופט לנדמן מוקי

צדיק, י. (2007). עשר שנים לחוק זכויות החולה – מזווית ראייה של בריאות הנפש. רפואה

ומשפט, 36, 93-104.

8. דילמה אתית

שפיר, ג. (2009), *אתיקה בפסיכולוגיה*, א' כשר (עורך), מבואות לאתיקה א,

ירושלים: הוצאת מאגנס האוניברסיטה העברית, 175-198.

Hadjistavropoulos, T., & Malloy, D. (2000). **Making ethical choices: A comprehensive decision-making model for Canadian psychologists.**

Canadian Psychology, 41(2), 104-116.

Pomerantz, A .M. (2000). What if prospective clients knew how managed care impacts psychologists' practice and ethics? An exploratory study.

Ethics and Behavior, 10(2), 159-171.

Koocher, G. P., & Keith-Spigel, P. (1998). *Ethics in psychology:*

Professional standards and cases (2nd ed.). New York: Oxford

University Press.

10. סוגיות מרכזיות בשיח האתי

סודיות

צדיק, י' (2008). שבירת החיסיון ביחסי מטפל-מטופל בבריאות הנפש, רפואה ומשפט, 38, 146-154.

שו"ת ציץ אליעזר יהודא וולדינברג. הרפואה בהלכה, תשובת הרב אליעזר וולדינברג. בתוך י. איזנברג וע. דומוביץ (עורכים), ספרות השו"ת (חלק טו סימן יג, חלק טז סימן ד). דעת, אתר לימודי יהדות ורוח.

Hamburg, P. (2004). Confidentiality: Ethical Perspectives and Clinical. [*American Journal of Psychotherapy*](#), 58(4), 445-449.

קשרים כפולים

זומר א. (1999). יחסים מקבילים: פיתוי וניצול מיני בפסיכותרפיה וייעוץ. הוצאת פפירוס. ילום, א. ד. (1996) על הספה. הוצאת עם עובד.

Aboff, B. M., Collier, V. U., Farber, N. J., & Ehrental, D. B. (2002).

Residents' prescription writing for nonpatients. *JAMA*, 288, 381.

Gabbard, G. O. (1996). Lessons to be learned from the study of sexual boundary violations. *American Journal of Psychotherapy*, 50(3), 311.

Nigro, T. (2004). Counselors experiences with problematic dual relationships. *Ethics and Behavior*, 14(1), 51.

Pope, K. S., & Bajit, T. R. (1988). When laws and values conflict: A dilemma for psychologists. *American psychologist*, 43, 828.

הסכמה מדעת

Dsubanko-Obermayr, K., & Baumann, U. (1998). Informed consent in psychotherapy: Demands and reality. *Psychotherapy Research*, 8(3), 231.

אוטונומיה

בן-נון, ג., ואפק, א. (2009). אתיקה רפואית וכלכלת בריאות בעידן של מחסור. הרפואה, 148(3), 144-147.

קדימויות בטיפול רפואי

ביגלמן, ש. (2009). מה אומרים הח"כים על סל התרופות? *מדיקל כתב עת רב תחומי לרופאים* – גליון מיוחד בנושא סל התרופות, 16.
שרלו, י. (2009). איך התמודדנו ואיך החלטנו. *מדיקל כתב עת רב תחומי לרופאים* – גליון מיוחד בנושא סל התרופות, 20.

התנהגות מקצועית ואישית לא הולמים

סטטמן, ד. (2007). [לשאלת ההוגנות של כלל החיוב הכספי המלא](#). שיחות, כ"ב, 75.
קלנר, נ. (2007). [כלל החיוב הכספי המלא לגבי פגישות מוחמצות בטיפול הפסיכואנליטי](#). שיחות, כ"א, 322.

ניהול הכוח של המטפל

Brothers, K. (2002). Covenant and the vulnerable other. *JAMA*, 288(9), 1133.

טיפול בעידן המקוון

Shaw, H. E., & Shaw, S. F. (2006). Critical ethical issues in online counseling: Assessing current practices with an ethical intent checklist. *Journal of Counseling and Development*, 84(1), 41- 53.

ה"משפטיזציה" של הרפואה וניהול סיכונים

Weinstein, M. C. (2001). Should physicians be gatekeepers of medical resources? *Journal of Medical Ethics*, 27(4), 268- 274.

הטיפול המנוהל

Dickens. B. M. (2005). The challenges and opportunities of ethics. *American Journal of Public Health*, 95(7), 1094.

Friedman, L. H., & Savage, G. T. (1998). Can ethical management and managed care coexist? *Health Care Management Review*, 23(2), 56-63.

Hunsley, J. (2003). Cost-effectiveness and medical cost-offset considerations in psychological service provision. *Canadian Psychology*, 44(1), 61-74.

הרשומה הרפואית

פרנץ, מ. (2004). למי שייך התיק הזה? - הרהורים על האתיקה של המטפלים, כפי שהיא משתקפת בשאלת מבחן בקשר לתיק הרפואי. פסיכואקטואליה, הסתדרות הפסיכולוגים בישראל.

11. אתיקה וערכים

Curlin, F., A., Lawrence, R., E, Chin, M. H, & Lantos, J. D. (2007). Religion, conscience, and controversial clinical practices. *New England Journal of Medicine*, 356, 593-600.

Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Men, women, and moral development*. Boston: Harvard University Press.

Moschovis, P. P (2002). When cultures are wrong. *JAMA Journal of the American Medical Association*, 288(9), 1131.

Tjeltveit, A. C. (1999). *Ethics and values in psychotherapy*. London: Routledge.

12. אתיקה ומוסר

Blais, A., & Thompson, M. M. (2008). Resolving ethical dilemmas: Exploring the role of moral principles. Defence R&D Canada Technical Report DRDC Toronto TR 2008-190.

Branch, W. T. (2000). Supporting the moral development of medical students. *Journal of General Internal Medicine*, 15(7), 1525-1497.

Fulford, K. W. M. (1989). [Moral Theory and medical practice](#) 1989. Retrieved March 1, 2009, from books.google.com

Hill, A. L. (2004). Ethical analysis in counseling: A case for narrative ethics, moral visions, and virtue ethics (Issues and Insights). *Counseling and Values*, 48(2), 131.

Sparks, P., & Shepherd, R. (2002). The role of moral judgments within expectancy-value-based attitude-behavior models. *Ethics and Behavior*, 12, 299-321.

13. אתיקה רפואית יהודית

גליק, ש. (1999). מגמות באתיקה רפואית של חברה פלורליסטית – פרספקטיבה יהודית. *רפואה ומשפט*, 20, 33-39.

שטינברג, א. (1979). תפילות ושבועות של חולים ורופאים. ספר אסיא, א', 248-256.

14. מחקרים באתיקה

Handelsman, M. M., Gottlieb, M. C., & Knapp, S. (2005). Training ethical psychologists: An Acculturation Model. *Professional psychology: Research and Practice*, 36(1), 59-65.

Helbok, C. M., & Marinelli, R. P., & Walls, R. T. (2006). National survey of ethical practices across rural and urban communities. *Professional psychology: Research and Practice*, 37(1), 36-44.

15. אתיקה במחקר

Levinsky, N. G. (2002). Nonfinancial conflicts of interest in research. *The New England Journal of Medicine*, 5(10), 759-762.

שפיר, ג., לנדאו, ר. (עורכים), *אתיקה במחקר* (2007), ירושלים: הוצאת מאגנס האוניברסיטה העברית.

צבר בן-יהושע, נ. (2009), *אתיקה במחקר החינוך*, א' כשר (עורך), עיונים באתיקה א, ירושלים: הוצאת מאגנס האוניברסיטה העברית, 203-222.